

การศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะเรื่องกาฬะเภะเชิงพุทธปรัชญาเถรวาท*
AN ANALYSIS STUDY OF THE ESSENCE OF KALAKAT BASED ON THERAVADA
BUDDHIST PHILOSOPHY

ชินวรา สุทธิประภา¹, พระมหาสากล สุภรเมธี², โสวิทย์ บำรุงภักดิ์³
 Chinvara Suttipapra¹, Phramaha Sakol Supornmethee², Sowit Bamrungphak³
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2,3}
 Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.^{1,2,3}
 Email : Chinvara88@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องกาฬะเภะ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องกาฬะเภะ 3) เพื่อวิเคราะห์สาระัตถะเรื่องกาฬะเภะเชิงพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่องกาฬะเภะ ฉบับของพระอรียานุวัตร พระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางวรรณกรรมและทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามนัยแห่งอุนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) วรรณกรรมอีสานเรื่องกาฬะเภะเป็นนิทานชาดก แก่นของเรื่องเป็นการพลัดพรากและการผจญภัย พระเอกเป็นพระโพธิสัตว์จุติมาในโลกมนุษย์เพื่อชดใช้กรรมเก่าได้ปราบยักษ์ผู้ชั่วร้ายจนสำนักบาปสอนให้ประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรม นางมาลีจันทร์เป็นผู้ประพฤติธรรมเคร่งครัดเหมาะสมที่เป็นนางเอกในนิทานธรรม ตัวประกอบที่เป็นมนุษย์ฝ่ายดี เช่น ท้าวเกสสุราชสุริวงศ์ มีพันธมิตรในท้องฟ้าและพื้นดิน คือ พญาสุบรรณ และพญากุมภกันต์ ตัวละครที่เป็นมนุษย์ที่สำคัญ คือ พญาผิมนต์ บิดานางมาลี กาฬะเภะมีลักษณะเป็นนิทาน ให้ความคิดในรูปแบบนามธรรม เช่น เรื่องของความดี ความชั่ว ความฉลาด ความโง่ ได้เปลี่ยนรูปออกมาเป็นเชิงรูปธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความเพลิดเพลินและมีอิทธิพลต่อสังคมคืออิทธิพลภายนอก ได้แก่ การแต่งกายหรือการกระทำ ส่วนอิทธิพลภายใน ได้แก่ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติ 2) พุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในวรรณกรรม เรื่อง กรรมหนักที่พรากใจจากลูกเมียในชาติก่อน ซึ่งเป็นผลให้ท้าวกาฬะเภะต้องถือกำเนิดในโลกมนุษย์ เป็นแกนสำคัญในการดำเนินเรื่อง คือ ต้องพลัดพรากทุกสิ่งอันเป็นที่รักเป็นการชดใช้กรรม, บุญในเรื่องกาฬะเภะเป็นสิ่งที่ดีที่ทุกคนแสวงหาเป็นความดีที่เน้นคุณธรรม ประเภทของบุญส่วนมากจะกล่าวถึงบุญกิริยาวัตถุ 3 และบุญกิริยาวัตถุ 10 3) ผลของการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องกาฬะเภะเชิงพุทธปรัชญาเถรวาท คือ กรรมเป็นเรื่องสำคัญในพระพุทธปรัชญาเถรวาทที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีวิธีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน การดำเนินชีวิตของมนุษย์ล้วนเป็นกรรมที่ก่อไว้ในอดีต ปัจจุบันและจะส่งผลยังอนาคต กรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตามล้วนเกิดจากแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ

คำสำคัญ : 1. การศึกษาวิเคราะห์ 2. สาระัตถะเรื่องกาฬะเภะ 3. พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

The objectives of this research article are 1) to study Isan literary of Kalaket 2) to study the principles of Theravada Buddhist Philosophy appearing in the Isan literature of Kalaket 3) to analyze the essence of Kalaket based on Theravada Buddhist Philosophy. It was qualitative research by studying the information from Isan literature of kalaket, version of Phra Ariyanuwat, Tripitaka, academic documents in literature and Buddhism, and related researches. Then presented the research results using descriptive and analytical methods according to the meaning of intuition.

The results showed that: 1) Isan literature about Kalaket was a Jataka tale. The theme of the story was separation and adventure. The hero was a bodhisattva reborn into the human world to atone for past karma. He defeated an evil giant until he repented of his sin and taught him to behave in a moral manner. Mrs. Malichan was a strict practitioner of Dhamma, deserved to be a heroine in a Dhamma story, supporting actors who were good human being such as Thao Kesanuratchasuriwong and allies both in the sky and on the earth, namely Phaya Suban and Phaya. The most important nonhuman characters were Phaya Phi Mon, the father of Nang Malee. Kalaket was like a story giving ideas in abstract form such as goodness, evil, intelligence, and stupidity which be transformed into concrete forms, created enjoyment and has an influences society were external influences, including clothing or actions. As for internal influences, they included thought influences, creating Values beliefs and attitudes. 2) Theravada Buddhist Philosophy appearing in literature. The story of the heavy karma, separated the thieves from their families in a previous life. As a result, Thao Kalaket had to be born in the world which it was an important main point of the story, which was having to separated everything you loved as retribution for your karma. Merit in the story of Kalaket was a good thing that everyone was try to find. It was goodness that emphasizes morality. The types of merit are mostly mentioned as Three meritorious deeds and ten meritorious deeds. 3) The result of the analysis of the literature on Kalaket in Theravada Buddhist philosophy was karma, an important issue in Theravada Buddhist philosophy. It showed that all human being had a different lifestyle, human life was all karma that was committed in the past, present and would affect to the future. The karma that occurred, whether it was good karma or bad karma, arisen from the expression of body, speech, and mind.

Keywords : 1. An Analytical Study 2. The Essence of Kalaket 3. Theravada Buddhist Philosophy

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

วรรณกรรมท้องถิ่นอีสานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าอย่างหนึ่งที่ตกทอดมาแต่อดีต ดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่อุดมด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยเฉพาะด้านวรรณกรรมที่ปรากฏแพร่หลายทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ สะท้อนลักษณะท้องถิ่นที่มีคุณสมบัติเด่นของตนเองที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมของกลุ่มชนประเทศลาว ดังที่ ธีรช ปุณโณทก (2522) กล่าวว่า วรรณกรรมอีสานส่วนใหญ่ได้รับการสืบทอดมาจากการวรรณกรรมที่รุ่งเรืองในลุ่มแม่น้ำโขง และบางส่วนนักปราชญ์ในท้องถิ่นได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมาแต่ก็ยังรักษารูปแบบเดิมทั้งสิ้น ส่วนเจตนา นาควัชร (2524) กล่าวว่า วรรณกรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่แสดงความสามารถและสื่อความคิดจินตนาการตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ได้ ซึ่งวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นเสมือนกระจกเงาสท้อนสภาพสังคมที่สะท้อนลึกและกว้างไกลไปกว่าที่เคยปรากฏในวรรณกรรมฉบับหลวงหรือวรรณคดีแห่งชาติเพราะเป็นภาพสะท้อนผ่านประสบการณ์และทรรศนะของคนในท้องถิ่นโดยตรง

ชาวอีสานส่วนใหญ่ เป็นคนที่ยึดมั่นในหลักธรรมในทางพุทธศาสนา มีความเชื่อในเรื่องของบุญ บาป และกรรม รวมทั้งยังมีความตระหนักในคุณค่าของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ มีความโอ้อ้อมอารีมีน้ำใจอ่อนโยน ปรนพร้อมต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชนชาวอีสานนั่นเอง รวมทั้งชาวอีสานยังเป็นกลุ่มคนที่มีความรักความสงบ ไม่ชอบความขัดแย้งและดำรงตนอย่างเรียบง่าย (บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล และพร พิมพ์วรเมธากุล, 2546) ซึ่งเป็นผลจากการบ่มเพาะจากพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญให้เกิดอัตลักษณ์เช่นนี้ นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาจะคติความเชื่อนี้สยใจครอบงำพฤติกรรมที่ของชาวอีสานแล้ว ยังมีผลต่อแนวคิด ส่งเสริมต่อความเจริญรุ่งเรืองในทางจิตใจ ความเป็นผู้มีอารยะธรรมมาก่อนซึ่งสิ่งหนึ่งที่ยืนยันในเรื่องนี้ได้ก็คือวรรณกรรมอีสานที่มีอยู่อย่างหลากหลายเก่าแก่มาเป็นร้อย ๆ ปี ดังปรากฏเห็นได้ในปัจจุบัน เช่น เรื่องผาแดงนางไอ่ เรื่อง กาฬเกษ เรื่อง กำพรวาไก่แก้ว เรื่อง ขูลุนางอ้ว เรื่อง ท้าวกำกาดำ เรื่อง ท้าวโสวัตร เรื่องท้าวจักริณพรหมริน เรื่อง นางผมหอม เรื่องพญาคันคาก เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย เป็นต้น

วรรณกรรมของชาวอีสานที่กล่าวมานี้เป็นวรรณกรรมคำสอนที่มีการเน้นอบรมสั่งสอนในทางจริยธรรม การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม การรักษาศีล 5 รวมทั้งแสดงออกถึง ความผูกพัน ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในครอบครัวโดยมีหลักยึดว่าผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้ที่มีความอาวุโสจะเป็น ผู้ดูแลปกป้องครอบครัวมีสิทธิในการอบรมสั่งสอนแก่ผู้น้อย คือภรรยาลูกหลานข้าราชการผู้อยู่ใต้ ปกครองให้เป็นคนดีมีศีลธรรมตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาและในวรรณกรรมอีสานที่กล่าวมาข้างต้น มีเนื้อหา กล่าวถึงหน้าที่ของผู้ใหญ่ในการอบรมแก่ผู้เป็นลูกหลานในเรื่องต่างๆ ทั้งเรื่องการทำงาน การทำหน้าที่ ศีลธรรม คุณธรรม สิ่งดีไม่ตี รวมทั้งหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เป็นพุทธปรัชญาที่สอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมเหล่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสั่งสอนอบรมเยาวชนในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ด้วยเนื้อหาที่มุ่งการสอนในเรื่องต่างๆ หลากหลายเรื่อง เช่น การรักษาศีล การควบคุมการใช้ชีวิต การสอนจริยธรรมที่ต่างต่าง ๆ ในวรรณกรรมพื้นบ้าน กวีจะสอดแทรกแนวความคิด คติความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิตไว้ด้วยเสมอเพื่อเป็นคติเตือนใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตสำหรับผู้อ่านวรรณกรรมเหล่านั้นด้านเนื้อหาและสารัตถะยังอุดมไปด้วยปรัชญาชีวิต จารัตประเพณี ตลอดจนความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อสั่งสอนประชาชนให้เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและสังคม รวมไปถึง

ถึงการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์เหล่านั้น เพื่อความสงบร่มเย็นของตนเองและสังคม ส่วนรวมกลุ่มชนอีสาน (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2537)

เหตุผลดังกล่าว จึงทำให้น่าสนใจว่าท้องถิ่นอีสานซึ่งเคยเป็นดินแดนที่เจริญมาก่อน มีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่อย่างไร วรรณคดีอีสานมีหลายเรื่องและหลายประเภทแต่ยังไม่แพร่หลายเป็นที่รู้จักกันมากนัก การเลือกศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดอย่างละเอียดน่าจะส่งเสริมให้ผู้สนใจได้รู้จักชาวอีสานดียิ่งขึ้นทางหนึ่งด้วยกุหลาบ มลลิกะมาศ กล่าวว่า วรรณคดีเรื่องกาพะเกเฮเป็นที่นิยมของชาวอีสานมานานมักอ้างกันว่า “อยู่ในปัญญาสชาดกซึ่งเป็นชาดกนอกนิบาต” (กุหลาบ มลลิกะมาศ, 2509) พระอริยานุวัตร ผู้อำนวยการศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีอีสานได้ตรวจทานชำระเรื่องกาพะเกเฮและจัดพิมพ์เผยแพร่โดย ใช้อักษรไทยกลางให้ชื่อเรื่องว่า “วรรณคดีอีสานเรื่องกาพะเกเฮ” ได้แสดงความเห็นในคำนำว่าวรรณคดีเรื่องนี้มีสำนวนไพเราะเพราะพริ้งชาวอีสานนิยมกันนัก เนื้อหาสาระสำคัญ ถือเป็นของมีค่ามีประโยชน์มากมีไว้ประจำบ้านเรือน ใช้อ่านในเวลาว่างหรือเสรำโคก ไม่มีอะไรแก้ได้ จึงชวนให้ศึกษาวิเคราะห์ว่าหนังสือนี้จะมีคุณค่า (พระอริยานุวัตร, 2519) ซึ่งสาระสำคัญของเรื่องคือ การพลัดพรากและการผจญภัย โดยแสดงแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรม เรื่อง กรรม บุญ ทาน ศีล และปัญญาแสดงให้เห็นว่าทรงบำเพ็ญขันติบารมีอย่างเด่นชัด นอกจากนั้นยังทรงมีวิริยะบารมี มุ่งจะกลับพระนครไม่ท้อถอย บำเพ็ญเมตตาบารมีต่อศัตรูก็เพื่อเอาชนะตามกลสงคราม เมื่อศัตรูสำนึกผิดก็ชุบชีวิตคืนให้ใหม่ และได้ครองนครตามเดิม รวมทั้งทรงสั่งสอนหลักธรรมให้เป็นทางประพฤติปฏิบัติต่อไปด้วย จริยวัตรของท้าวกาพะเกเฮ เป็นอุทาหรณ์ที่พุทธศาสนิกชนควรจะเอาอย่างบุคคล ควรจะประกอบด้วยความมานะอดทน บากบั่นทำงานให้สำเร็จ มีความเมตตาเอื้อเฟื้อ ตั้งตนอยู่ในทางที่ชอบที่ควร เพื่อให้บรรลุความสุขในชีวิตนี้และเป็นผลในชาติหน้า

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาประวัติความเป็นมาเนื้อหาวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่อง กาพะเกเฮ รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์หาหลักพุทธปรัชญา ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน วิเคราะห์วรรณกรรมเชิงพุทธปรัชญาเพื่อนำมาสู่การอนุรักษ์ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการรักษาวัฒนธรรมอีสานเหล่านี้ให้คงอยู่คู่กับชาวอีสานต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องกาพะเกเฮ
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องกาพะเกเฮ
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์สาระเรื่องกาพะเกเฮเชิงพุทธปรัชญาเถรวาท

3. ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบวรรณกรรมอีสานเรื่องกาพะเกเฮ
- 3.2 ทำให้เข้าใจหลักพุทธปรัชญาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องกาพะเกเฮ
- 3.3 ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องกาพะเกเฮ และนำไปเป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะเรื่องกาฬะเกษเชิงพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร คือสำรวจและรวบรวมข้อมูลเอกสาร(Documentary Research) ทั้งเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ทางวิชาการอื่นๆ ที่เป็นผลงานของท่านผู้รู้ทางด้านพระพุทธศาสนาอันเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทั่วไป โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

ในการวิจัยด้านเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเอกสารออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องกาฬะเกษ ฉบับของพระอริยานุวัตร(อารีย์ เขมจารี) ผู้ชำระ เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพุทธปรัชญา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องกาฬะเกษ

2) สำรวจวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา คัมภีร์ ตำรา บทความ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านและพุทธปรัชญาเถรวาท

4.2 ชั้นรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ วรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องกาฬะเกษ ฉบับของพระอริยานุวัตร(อารีย์ เขมจารี) ผู้ชำระ

2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จากหนังสือพุทธปรัชญา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

3) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานกับพุทธปรัชญาเถรวาท

4.3 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำข้อมูลเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ลักษณะและประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องกาฬะเกษที่ปรากฏมาศึกษาวิเคราะห์ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2) ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่างๆตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านเชิงพุทธปรัชญาเถรวาท

4.4 ชั้นนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. ผลการวิจัย

5.1 วรรณกรรมอีสานเรื่องกาฬะเกษ สรุปความได้ว่า วรรณกรรมพื้นบ้านถือว่าเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาโดยการพูดและการเขียนของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น เช่น วรรณกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ วรรณกรรมพื้นบ้านภาคอีสาน วรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นก็จะใช้ภาษาพื้นบ้านถ่ายทอดเป็นเอกลักษณ์ วรรณกรรมที่สื่อเรื่องราวต่าง ๆ ของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น จารีตประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนความเชื่อต่างๆของบรรพบุรุษ อันเป็นพื้นฐานของความคิดและพฤติกรรมของคนในปัจจุบัน วรรณกรรมพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากมุขปาฐะ คือ เป็นการเล่าสืบทอดกันมาจากปากต่อปาก และแพร่หลายกันอยู่ในกลุ่มชนท้องถิ่น เป็นแหล่งข้อมูลที่บ้านทักข้อมูลด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

ของกลุ่มชนท้องถิ่น อันเป็นแบบฉบับให้คนยุคต่อมาเชื่อถือและปฏิบัติตาม มักไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เพราะเป็นเรื่องที่บอกเล่าสืบทอดกันมาจากปากต่อปาก มีการใช้ภาษาท้องถิ่น ลักษณะถ้อยคำเป็นคำง่ายๆ สื่อความหมายตรงไปตรงมา สนองความต้องการของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น เช่น เพื่อความบันเทิง เพื่ออธิบายสิ่งที่คนในสมัย

วรรณกรรมอีสานมีรูปแบบเฉพาะที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมภาคกลาง กล่าวคือ วรรณกรรมอีสานเป็นวรรณกรรมชาวบ้านอย่างแท้จริง ชาวบ้านเป็นเจ้าของสิทธิเป็นผู้ใช้ศึกษา เป็นผู้อ่าน และเป็นผู้สร้างวรรณกรรมเหล่านั้น โดยที่วัดเป็นสถาบันกลางเป็นสถานที่เก็บรักษาเพื่อเผยแพร่และเป็นแหล่งอนุรักษ์วรรณกรรมเหล่านั้น ส่วนวรรณกรรมภาคกลางมีลักษณะเฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงและราชสำนัก มากกว่าวรรณกรรมชาวบ้าน คือ ชาวบ้านมีสิทธิมีส่วนในวรรณกรรมเหล่านั้นน้อยและยังมีการกีดกันไม่ให้ มีสิทธิมีส่วนเท่าที่ควร ฉะนั้นวรรณกรรมภาคกลางจึงเจริญอยู่ในกลุ่มชั้นสูงนักปราชญ์และราชสำนัก จริงอยู่มีวรรณกรรมภาคกลางบางเรื่องเป็นวรรณกรรมชาวบ้าน เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผนและนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่นิยมเล่นละครนอกในสมัยก่อน แต่ก็มีวรรณกรรมชาวบ้านภาคกลางหลายเรื่องที่นักปราชญ์ ราชกวีได้นำไปปรับปรุงให้ประณีตด้วยศิลปะและอุดมไปด้วยคำศัพท์ และกลายเป็นวรรณกรรมที่เจริญอยู่ในราชสำนัก เช่น เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน บทละครเรื่องไกรทอง และกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ เป็นต้น

วรรณกรรมเรื่องการะเกดว่าน่าจะเป็นนิยายต่างแดนที่แพร่เข้ามากรุงศรีอยุธยา เข้าใจว่าจะมาจากราชอาณาจักรลาวโดยตรง คนไทยเห็นว่าเป็นเรื่องแปลก ผิดกับนิยายที่เคยมีอยู่ จึงหลุดเข้าไปในคำกล่อมเด็ก ในสมัยนั้นคงจะมีฝรั่งรักษาป้อมกำแพงวัง ด้วยมีภาพเขียนสมัยอยุธยาตอนปลาย ปรากฏที่ผนังอุโบสถวัดไชยพิศ เขียนทหารปืนใหญ่ประจำป้อมเป็นฝรั่ง แม้ภาพเขียนบนตู้พระไตรปิฎกวัดอนงคาราม ธนบุรี อันเป็นเมืองของสมัยอยุธยาตอนปลาย ก็เขียนรูปทหารฝรั่งประจำปืนใหญ่กำลังยิงปืนและอยู่ประจำป้อม การที่มีฝรั่งประจำป้อมปืนนี้ คงจะมีคนไทยหมั่นไส้อยู่มาก พอมีวีรบุรุษจากนิยายใหม่เอี่ยม คือ การะเกด แพร่เข้ามาจากลาว จึงผูกเรื่องให้ “การะเกดขี่ม้าเทศถือดาบด้ามแดงว่าจะแทงฝรั่ง” เป็นตัวแทนของผู้คนที่ไม่ชอบความเยโสของฝรั่ง แต่งเป็นเพลงกล่อมเด็กให้การะเกดไปแทงฝรั่ง

วรรณกรรมเรื่องกาหะเกษ เป็นร้อยกรองประเภทกลอนอ่านของอีสานอาจจะเรียกว่า โครसार (จรรุวรรณ ธรรมวัตร, 2522) หรือกลอน อ่านอักษรสังวาส (ธวัช ปุณโณทก, 2522) ก็ได้ กลอนอ่านเช่นนี้นิยมอ่านฟังกันเพื่อความบันเทิง เมื่อว่างจากการงาน หรืองานมหรสพ เทศกาลต่าง ๆ เช่น งานเขื่อนดี (งานสวดศพ) งานเข้ากรรม (การอยู่ไฟของสตรีเมื่อคลอดบุตร) และเทศกาลนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ นอกจากจะอ่านเพื่อความเพลิดเพลินแล้ว ยังมุ่งจะสั่งสอนหลักศีลธรรมต่าง ๆ ด้วย การอ่านวรรณคดีประเภทนี้ ต้องให้ความเคารพนับถือตามสมควร เพราะถือว่าแม้แต่เพียงได้ฟังก็เป็นบุญส่วนหนึ่งแล้ว จะนำมาอ่านเล่นไม่ได้เลย มีกล่าวไว้ในเรื่องกาหะเกษ ว่าต้อง “ยอขึ้นใส่หัว คั่นจักฟังเที่ยงแท้ให้ตั้งแต่งบูชา แท้เนอมาลาหอมรูปเทียนบูชาไหว้ มีในห้องโพธิญาณสอนโลก ไผ่บ่เคารพอ่านเหล่าน เป็นฮ้ายบาปมีเจ้าเอย

วรรณกรรมเรื่องกาหะเกษมีลักษณะเป็นนิทาน มีการบรรยายสั้น ๆ พยายามให้ความคิดในรูปนามธรรม เช่น เรื่องของความดี ความเชื่อ ความฉลาด ความโง่ ได้เปลี่ยนรูปออกมาเป็นเชิงของรูปธรรมก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน เข้าใจง่ายและประทับใจอยู่ในความทรงจำได้นาน ตัวละครต้องมีลักษณะเหมือนกับที่เราต้องการเท่านั้น และแสดงหน้าที่สำคัญแต่เพียงด้านเดียว (ลัดดา ปานุทัย,

2520) ฉะนั้นลักษณะตัวละครในเรื่องกาฬเกศ จึงเป็นรูปแบบ (Type character) เป็นบุคคลในอุดมการณ์เพื่อให้เป็นตัวอย่างตามคำสอนในนิทานธรรมเท่านั้น ท้าวกาฬเกศต้องใช้กรรมทุกขียากแสนสาหัส แต่เป็นพระโพธิสัตว์มีบุญญาธิการมาก จึงได้รับความคุ้มครองอำนาพรอยู่เสมอ และไม่มีลักษณะที่ควรตำหนิปรากฏให้เห็นเลย นางมาลีจันทร์ก็เป็นนางในนิทานทรงเครื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วไป และเด่นเป็นพิเศษที่ว่า เป็นผู้ประพฤติดุริยธรรมเคร่งครัดเหมาะสมที่เป็นนางเอกในนิทานธรรม

5.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องกาฬเกศ สรุปความได้ว่ากรรมหนักที่ปรากฏจากลูกเมียในชาติก่อน ซึ่งเป็นผลให้ท้าวกาฬเกศต้องถือกำเนิดในโลกมนุษย์เป็นแกนสำคัญในการดำเนินเรื่อง คือ ต้องพลัดพรากทุกสิ่งอันเป็นที่รักเป็นการชดใช้กรรมนั้นแล้ว ยังกล่าวอ้างความเชื่อเรื่องกรรมในลักษณะต่างๆ ตามหลักธรรม ในกรณีนางมาลีจันทร์รำครวญเมื่อท้าวกาฬเกศสั่งลา อ้างความเชื่อที่ว่า เป็นเพราะกรรมเก่ามีผลให้ได้รับความทุกข์ในชาตินี้ นั้น บางครั้งก็ทำให้เกิดความรู้สึกเหลือจะทนทานได้ ที่กรรมนั้นคอยติดตามไปทุกเมื่อ ไม่มีเว้นว่างชวนให้สงสัยกันว่าจะมีรูปลักษณะอย่างไร จึงทรงมหิธานุภาพเพียงนั้น ครั้นนั้นท้าวกาฬเกศกลับมาคืนดี ยอมสมาลาโทษ อีกนัยหนึ่ง การประกอบกรรมชั่วในชาติปัจจุบัน จะมีผลสืบเนื่องให้ต้องชดใช้กรรมในชาติต่อไปเป็นวัฏจักร การประพฤติดุริยธรรมเป็นบาปชนิดหนึ่งเช่นกัน เมื่อครั้งที่กินรีพี่น้อง 3 นางธิดา เลี้ยงพระฤๅษี ถักพาดตัวท้าวกาฬเกศไปครองนั้น เมื่อได้ชื่นชมแล้ว ต่างก็สำนึกในความผิดว่า การแย่งสามีผู้อื่นพรากคู่เขานั้นเป็นบาป จะพลอยส่งให้ทรมานอยู่ในนรกที่ร้อนแรง

บุญในเรื่องกาฬเกศเป็นสิ่งที่ดีที่ทุกคนแสวงหา เป็นความดีที่เน้นคุณธรรม ประภทของบุญส่วนมากจะกล่าวถึงบุญกิริยาวัตถุ 3 และบุญกิริยาวัตถุ 10 เพราะจะทำให้ตนเองนั้นเป็นคนดี หลักการทำบุญ บางคนให้เพราะหวังจะได้หรือให้ทานเพราะ โลก โกรธ หลง อาณิสสของบุญ คือ มีอายุยืนยาว และผ่องใส มีความสุขกายสบายจิตบริสุทธิ์สงบบุญ เป็นคำแสดงถึงความดี วิธีทำความดี ความสุขผลของความดีความเจริญ เครื่องชำระสันดานของสัตว์ให้ผ่องแผ้ว บุญ เป็นคำกิริยาที่หมายถึงการกระทำความดี บุญเป็นคำคุณศัพท์ที่หมายถึง ผู้มีความดี ผู้มีความสุข บุญ ความหมายตามนัยแห่งพระไตรปิฎก มุ่งเอาผลคือ ความสุขความเจริญทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันจะก่อให้เกิดความผ่องแผ้วเกิดความพอใจที่จะกระทำความดีให้สูงขึ้น

ทาน คือ การให้และการให้นั้นจะต้องมีเจตนาอันปราศจากโลภะ ทานยังหมายถึงการให้สิ่งของต่าง ๆ ที่ควรแก่การให้และให้เพื่อประโยชน์แก่ผู้รับ สละให้สิ่งของต่าง ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น การให้ทานเป็นความดีของมนุษย์ที่มีเจตนาบริสุทธิ์เพราะ ทาน แปลว่า ตัด หมายความว่า ตัดความตระหนี่หรือชำระความตระหนี่ออกจากสันดานของตน ตัดความโลภ ชำระความโลภออกจากสันดานของตน การให้ทานของกาฬเกศซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องในกาฬเกศนั้น จะยังผลในการเป็นผู้นำให้เกิดบุญกุศลมิได้ขาด ทำให้คนอื่น ๆ หรือคนที่อยู่ภายใต้การปกครองมีความเคารพยำเกรง เลื่อมใส ศรัทธา การให้ทานเป็นพื้นฐานความดีของมนุษยชาติและเป็นที่ขาดเสียมิได้ในการจรจโรจน์สันติสุข ดังเช่น กาฬเกศผู้ซึ่งได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดีมีความกตัญญูมาแต่เด็กประชาชนคนทั่วไปจึงต้องชื่นชม ยกย่องสรรเสริญ

ศีลเป็นเจตนาที่เป็นเหตุจูงใจ หมายถึงเจตสิกคือเจตนาจูงใจหรือควรจูงใจนั่นเอง ที่บังเกิดขึ้นในใจ ความสำรวมระวัง ไม่ละเมิด ความตั้งกายธรรมเป็นต้นไว้ด้วยดี ทรงกุศลธรรมทั้งหลาย โดยเป็นที่ตั้งของกุศลธรรมทั้งหลาย ศีลเป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำความดี ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบ ศีล เป็นหลักประพฤติดุริยธรรมแห่งคุณงามความดี เป็นสิ่งควบคุม กาย วาจา

ใจ มิให้ทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่งามทั้งหลายทั้งปวง เมื่อท้าวกาฬะเกษปราบยักษ์โขโนจนได้ชุบชีวิตคืนให้นั้น ได้สั่งสอนศีลธรรมความประพฤติทั้งหลายไว้อย่างละเอียด ให้ตั้งตัวอยู่ในธรรมแจ่มแจ้งศีล 5 ระบุไว้ว่า ผู้ประพฤติตามคำสอนดังกล่าวมีความสุขอยู่ชั่วอสงไขย ส่วนผู้ที่ไม่ประพฤติตามนั้น จักสิ้นชีวิตในวัยเยาว์ มิโรคใช้เจ็บเบียดเบียน ได้รับความทุกข์ยากสาหัส ผู้ที่กระทำตามคำสอนของพระพุทธองค์ เครื่องครัดแม้จะยากจนเชยใจ ผลบุญจะพาให้มั่งคั่งร่ำรวย

ปัญญาคือความรู้ทั่วหรือความรู้ชัด รู้ทั่วถึงความเป็นจริงหรือตรงตามความเป็นจริง รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ องค์ประกอบแห่งธรรมที่ทำให้เกิดปัญญาเป็นการอาศัยซึ่งกันและกันโดยเฉพาะองค์ประกอบไตรสิกขา 3 หรือว่าทางธรรม ก็คือ มีศีลเป็นพื้นฐาน มีสมาธิเป็นกำลัง มีการเห็นแจ้งแทงตลอด (วิปัสสนา) เป็นตัวกระทำที่ไม่อาจแยกกันได้ การพัฒนาปัญญาต้องอาศัยธรรมเหล่านี้ ทำงานร่วมกันสัมพันธ์กันไปตามลำดับ จึงจะได้ปัญญาที่ถูกต้องเป็นจริง วรรณกรรมอีสานเป็นวรรณกรรมที่สร้างแนวทางแห่งความคิด นำไปสู่การปฏิบัติให้บุคคลผู้สนใจได้เกิดปัญญา เพราะปัญญาเป็นศาสตรารุขชั้นยอด ปัญญาเป็นเครื่องนำทางเพราะเกิดความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด คนโง่เป็นคนไม่มีปัญญาจะถูกหลอกได้ง่าย

5.3 วิเคราะห์สาระสำคัญของกาฬะเกษพิชฌายะปุจฉาปุจฉาเถรวาท สรุปความได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทเป็นปรัชญาที่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ถึงความเป็นความเป็นจริงแล้วนำมาสั่งสอน ให้พุทธบริษัทรับรู้ เข้าใจ และนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน หรือพุทธปรัชญาเป็นปรัชญาที่ค้นพบโดยพระพุทธเจ้า เป็นปรัชญาที่หนักในความจริงที่เรียกว่า “สัจนิยม” อันเป็นกฎธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในโลกไม่มีสิ่งใดมาบังตาให้เป็นที่บังเรียกว่า “ธรรมชาตินิยม” ปรัชญาพุทธถือกำเนิดโดยเจ้าชายสิทธัตถะ พระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายาหรือพระนางพิมพา เมื่อตอนทรงพระเยาว์ ได้รับการศึกษาเล่าเรียนจากฤๅษีวิศวามิตรคือ พรหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ใน 3 วรณะแรกเป็นชาวผิวขาวเผ่าอารยันผู้ที่อยู่ในวรรณะพรหมณ์และวรรณะกษัตริย์ ได้รับการยกย่องว่าเป็นชนชั้นสูง ส่วนศูทรเป็นวรรณะของชาวพื้นเมืองเผ่ามัลลิก สังคมอินเดียในขณะนั้น จึงประกอบไปด้วยชนชั้นสูงกับชนชั้นต่ำ ส่วนชนชั้นกลางหรือผู้ที่อยู่ในวรรณะแพศย์มีจำนวนน้อย อันได้แก่ พ่อค้าที่ติดต่อแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า

กรรม เป็นเรื่องสำคัญในพระพุทธปรัชญาเถรวาทที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละวันนั้นล้วนแต่เป็นกรรมที่ก่อไว้ในอดีต ปัจจุบันและจะส่งผลยังอนาคต กรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตามล้วนเกิดจากแสดงออกสามทาง คือ ทางกาย วาจา และใจ เมื่อมนุษย์กระทำความทั้งสามทางด้วยเจตนา ก็ส่งผลให้มนุษย์นั้นดำเนินชีวิตไปตามวิถีแห่งกรรม กรรมแบ่งตามทางที่กระทำอยู่ 3 อย่างคือ ทางกาย ทางวาจาและทางใจ อันประกอบด้วย 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายไม่ดีเรียกว่า ทุกจิต ฝ่ายดีเรียกว่า สุจิต ในทางมโนกรรมถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำความทั้งสามทางกายและวาจา ในพระพุทธปรัชญาจึงจัดว่ามโนกรรมนั้นสำคัญที่สุด มโนกรรมที่มีโทษให้ทุกข์ มากที่สุด คือ การเป็นมิฉชาติภูมิ มีประโยชน์ให้ความสุขมากที่สุด คือ เป็นสัมมาทิฐิตั้งได้อธิบายมาข้างต้น

คำว่า“บุญ”ตามพจนานุกรม คำว่า“บุญ”ตามหน้าที่ทางไวยากรณ์ บุญ เป็นได้ทั้งคำกริยาและคุณศัพท์ บุญ ถ้าเป็นคำนามหมายถึง ความดี วิธีทำความดี ความสุข ผลของความดี ความเจริญ เครื่องชำระสันดานของสัตว์ให้ผ่องแผ้ว บุญ เป็นคำกริยาหมายถึง การทำความดี บุญ เป็นคำคุณศัพท์หมายถึง ผู้มีความดี ผู้มีความสุข ประเภทของบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ คือ (1) ทานมัย

หมายถึงบุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน การให้ทานมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความตระหวัถ์เหนียว ความโลภในจิตใจมนุษย์และยังเพื่อบูชาคุณ เพื่อสงเคราะห์ เพื่ออนุเคราะห์เพื่อทำคุณ (2) สีสัมย หมายถึงบุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล เพื่อให้มนุษย์รักษาและถือเป็นหลักปฏิบัติ เป็นการป้องกันตนเองไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว เช่น อบายภูมิ เป็นต้น การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย คือ เว้นข้อที่พระพุทธองค์ห้ามทำตามข้อที่พระพุทธองค์อนุญาต เช่น การรักษาศีล 5 หรือศีล 8 หรืออุโบสถศีลของคฤหัสถ์ก็ดี รักษาศีล 10 ของสามเณรก็ดี รักษาศีล 227 พร้อมทั้งอาจารย์และโคจรของภิกษุก็ดี ชื่อ ศีลสัมย (3) ภาวนามย หมายถึง บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

ศีลเป็นความปกติ ความเยือกเย็น ความงดเว้นหรือข้อห้าม หมายถึงศีลที่มีอยู่ในจิตใจของคนทุกคน จะต่างกันเพียงแต่ว่าใครจะมีศีลมากหรือน้อยเพียงใดเท่านั้น อีกประการหนึ่ง บุคคลผู้สิ้นกิเลสทั้งปวงอันมีพระอริยบุคคลเท่านั้น จึงเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์ กล่าวคือ มีการรักษาศีลอันบริสุทธิ์ที่เต็มเปี่ยมไม่มีต่างพร้อย ศีลเป็นประมุข เป็นประธานแห่งธรรมทั้งหลาย อาณิสสของผู้รักษาศีลมี 4 ประการคือ (1) บุคคลในโลกนี้มีศีลบริบูรณ์ ย่อมประสบโภคทรัพย์เป็นอันมากเพราะความไม่ประมาท (2) บุคคลในโลกนี้รักษาศีลให้สมบูรณ์ มีชื่อเสียงอันหอมย้อมฟุ้งขจรไปในทิศทั้ง 4 (3) จะเข้าไปในสมาคมใด ๆ ก็ตามย่อมมองอาจกล้าหาญ ไม่สะทกสะท้าน (4) เป็นผู้ไม่หลงตาย คือตายอย่างมีสติ (5) เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ปัญญาคือความรู้ ความรู้ทั่ว หมายถึง ความรู้แจ้งเห็นจริงซึ่งอริยสัจ 4 มีทุกขอริยสัจ ไตรลักษณ์มีอนิจจลักษณะ เป็นต้น หมายถึงปัญญาญาณที่เป็นความรู้เกิดจากการเจริญสมณะวิปัสสนาจึงถือว่าเป็นปัญญาที่แท้จริงเพราะสามารถที่บรรลุอริยสุจธรรมเข้าถึงความจริงอันสูงสุด ดังนั้น ปัญญาในพุทธปรัชญาจึงมีความหมาย วิปัสสนาญาณที่ประกอบด้วยกุศลจิตเป็นปัญญา ลักษณะของ “ปัญญา” ที่เป็นการรู้ตามความเป็นจริง ปัญญามีลักษณะการรู้ตามความเป็นจริง โดยปัญญามีอาณิสสหลายประการ เช่น ความดีทั้งปวงสุกสว่างขึ้นมาได้เพราะปัญญา บุคคลดำเนินไปสู่ อริยมรรคเห็นอริยผล คืออรหัตต์ได้ด้วยปัญญา ปัญญาเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม เป็นดวงตาของทุกสิ่ง ความเสื่อมแห่งปัญญาคือ ความไม่บริสุทธิ์ ในทางตรงกันข้ามความเจริญแห่งปัญญาคือความบริสุทธิ์) ความเจริญแห่งปัญญาไม่มีอะไรเทียบได้ บุคคลทำลายมิจฉาทิฏฐิทั้งปวงได้เพราะปัญญา คนพาลทำ ความชั่วเพราะขาดปัญญา คนมีปัญญาไม่ถูกตมหลาโลกไป การดำรงชีวิตโดยชอบและซื่อประโยชน์ 2 อย่าง คือ ประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้าเพราะปัญญา มนุษย์เป็นอยู่อย่างอิสระและเข้มแข็ง ปัญญาเป็นสัจธรรม เป็นแหล่งของคนดี

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

6.1 กรรม ในพระพุทธปรัชญาเถรวาทแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละวันนั้นล้วนแต่เป็นกรรมที่ก่อไว้ในอดีต ปัจจุบันและจะส่งผลยังอนาคต กรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตามล้วนเกิดจากแสดงออกสามทาง คือ ทางกาย วาจา และใจ เมื่อมนุษย์กระทำความทั้งสามทางด้วยเจตนา ก็จะส่งผลให้มนุษย์นั้นดำเนินชีวิตไปตามวิถีแห่งกรรม สอดคล้อง กับ สุนทร ณ ริงสี (2543) กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาในโลก รวมทั้งสรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนแต่มีกรรมเป็นของ ๆ ตน อาศัยกรรมเป็นแดนเกิด และต้องรับผลแห่ง

กรรมนั้น กรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นเป็นกรรมในอดีตทำให้มาเกิดในภพภูมิใหม่ เมื่อเกิดแล้วสร้างกรรมใหม่ในปัจจุบัน ทำให้เกิดกรรมที่จะส่งผลใน อนาคต เวียนวนในสังสารวัฏไม่รู้จบ จนกว่าจะมีสภาวะความหลุดพ้นจากกิเลส

6.2 บุญ เป็นคำกริยาหมายถึง การกระทำความดี บุญ เป็นคำคุณศัพท์หมายถึง ผู้มีความดี ผู้มีความสุข ประเภทของบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ คือ (1) ทานมัย หมายถึงบุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน การให้ทานมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความตระหนี่ถี่เหนียว ความโลภในจิตใจมนุษย์และยังเพื่อบูชาคุณ เพื่อสงเคราะห์ เพื่ออนุเคราะห์เพื่อทำคุณ (2) สีลมัย หมายถึง บุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล เพื่อให้มนุษย์รักษาและถือเป็นหลักปฏิบัติ เป็นการป้องกันตนเองไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว เช่น อภัยภูมิ เป็นต้น การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย คือ เว้นข้อที่พระพุทธองค์ห้ามทำตามข้อที่พระพุทธองค์อนุญาต (3) ภาวนามัย หมายถึง บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา การเจริญภาวนา หมายถึงการฝึกอบรมจิตใจให้เจริญขึ้น สอดคล้องกับ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร) (2539) อธิบายไว้ว่า บุญ หมายถึง กรรมที่ทำด้วยเจตนาดี มีจิตสะอาดผ่องใส ผลลัพธ์จะออกมาเป็นความสุขท่านเรียกว่า บุญกล่าวว่า

6.3 ศีล เป็นความปกติ ความเยือกเย็น การงดเว้นหรือข้อห้าม ศีลที่มีอยู่ในจิตใจของคนทุกคน จะต่างกันเพียงแต่ว่าใครจะมีศีลมากหรือน้อยเพียงใดเท่านั้น อีกประการหนึ่ง อาณิสสของ ผู้รักษาศีลมี 4 ประการคือ (1) บุคคลในโลกนี้มีศีลบริบูรณ์ ย่อมประสบโภคทรัพย์เป็นอันมาก เพราะความไม่ประมาท (2) บุคคลในโลกนี้รักษาศีลให้สมบูรณ์ มีชื่อเสียงอันหอมเยือกฟุ้งขจรไปในทิศทั้ง 4 (3) จะเข้าไปในสมาคมใด ๆ ก็ตามย่อมมองอาจกล้าหาญ ไม่สะทกสะท้าน (4) เป็นผู้ไม่หลงตาย คือตายอย่างมีสติ (5) เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ สอดคล้องกับ วชิร อินทสระ (2549) กล่าวว่า ศีล คือเจตนางดเว้นความชั่วทางกาย วาจาและทางใจ ด้วยเจตนางดเว้นทุจริตทางกาย วาจา เรียกว่าเจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต 3 เรียกว่า เจตสิก ส่วนที่ประพฤติดอกออกมาทางกาย ทาง วาจาที่เป็นกายทุจริต วจีทุจริต เว้นกายทุจริตและวจีทุจริตเสียได้ จัดเป็นเจตนาศีล

6.4 ปัญญา คือ ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความรู้แจ้งเห็นจริงอริยสัจ 4 มีทุกขอริยสัจ ไตรลักษณ์มีอนิจจลักษณะ เป็นต้น หมายถึงปัญญาญาณที่เป็นความรู้เกิดจากการเจริญสมณะวิปัสสนา ถือว่าเป็นปัญญาที่แท้จริงเพราะสามารถที่บรรลอรุณธรรมเข้าถึงความจริงอันสูงสุด ปัญญาในพุทธปรัชญาจึงมีความหมาย วิปัสสนาญาณที่ประกอบด้วยกุศลจิตเป็นปัญญา ลักษณะของปัญญาที่เป็น การรู้ตามความเป็นจริง เช่น ความดีทั้งปวงสุกสว่างขึ้นมาได้เพราะปัญญา บุคคลดำเนินไปสู่อริยมรรคเห็นอริยผล คือ อรหัตได้ด้วยปัญญา ปัญญาเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม เป็นดวงตาของทุกสิ่งความเสื่อมแห่งปัญญาคือ ความไม่บริสุทธิ์ ในทางตรงกันข้ามความเจริญแห่งปัญญาคือ ความบริสุทธิ์ ปัญญาเป็น สัจธรรม เป็นแหล่งของคนดี สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538) กล่าวว่า ปัญญาเป็น สิ่งที่รู้ชัดรู้แจ้งรู้ถุรู้ผิด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ จะสร้างปัญญาให้ถูกต้องให้มีความเจริญสู่ตัวหรือไม่ หากเราสร้างปัญญาไปในทางที่ผิด คนหรือว่าสังคมก็จะประณามแก่ตัวเราได้ หากการสร้าง ปัญญาไปในทางที่ถูกต้องคนก็จะสรรเสริญ ด้วยเหตุนี้เองถึงขั้นว่าขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่จะแสวงหาความเจริญ ความสุขที่แท้จริงหรือไม่ ปัญญา ความรู้ทั่วหรือความรู้ชัด คือ “รู้ทั่วถึงความเป็นจริงตรงตามความเป็นจริง เช่น รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้เท่าทันสังขาร รู้เหตุปัจจัย รู้องค์ประกอบ รู้ที่ไปที่มา รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของทั้งหลาย รู้ตามความ

เป็นจริง รู้ถ่องแท้ เข้าใจถ่องแท้ รู้เข้าใจสภาวะธรรมต่าง ๆ รู้คิด รู้พิจารณา รู้วินิจฉัย รู้ที่จะจัดแจงจัดการหรือดำเนินการอย่างไร ๆ

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะเรื่องกาพะเภขิงพุทฺธปรัชญาเถรวาท สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

การศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะเรื่องกาพะเภขิงพุทฺธปรัชญาเถรวาท ทั้ง 4 ด้าน

1. กรรม ได้แก่ กรรมดีหรือกรรมชั่ว เกิดจากแสดงออกสามทาง คือ ทางกาย วาจา และใจ
2. ทาน ได้แก่ ทานมัย การให้ทาน ศีลมัย การรักษาศีล ภาวนามัย การเจริญภavana
3. ศีล ได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม เว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ
4. ปัญญา ได้แก่ สุตมยปัญญา เกิดจากการฟัง จินตมยปัญญา เกิดจากการคิด ภาวนามยปัญญา เกิดจากภาวนา

คนมีศีล สังคมสงบสุข

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ผู้นำทุกระดับตั้งแต่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล จนถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการต่างประเทศ ควรให้ความสำคัญและมีนโยบายส่งเสริมศึกษาและอนุรักษ์วรรณกรรมให้คงอยู่เป็นคู่กับสังคมและประเทศชาติสืบไป

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ควรตั้งศูนย์การศึกษาวินิจฉัยวรรณกรรม ท้องถิ่นแล้วจัดให้เป็นระบบรวบรวมเรียบเรียงสำนวนบางตอนเสียใหม่ ให้เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน

8.2.2 กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการต่างประเทศ ควรให้การศึกษาค้นคว้าให้เข้าใจ แล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริง จึงนำไปเผยแพร่ เพื่อให้ผู้อื่นและสังคมอื่นได้เห็นคุณค่าแล้วนำไปใช้

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะเรื่องกาพะเภขิงพุทฺธปรัชญาเถรวาท นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า มีเรื่องอื่นที่ควรจะทำการศึกษาวิจัย เพื่อให้เป็นคุณประโยชน์แพร่หลายออกไป เนื่องจากการศึกษาวิจัย

ในครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาและสติปัญญาของผู้วิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยในครั้งต่อไป 3 ประเด็น คือ

- 1) ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน เรื่อง กาฬะเกษ
- 2) ศึกษาเปรียบเทียบความกตัญญูที่ปรากฏในวรรณกรรมกาฬะเกษของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย
- 3) ศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับผู้นำที่ยึดคุณธรรมในวรรณกรรมอีสาน

9. เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2509). **คติชาวบ้าน**. พระนคร : โรงพิมพ์ชวนการพิมพ์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2522). **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. กาฬสินธุ์ : จิตกัณฑ์การพิมพ์.
- เจตนา นาควัชระ. (2524). **ทางไปสู่วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร : ผู้จัดการ.
- ธวัช ปุณโณทก. (2522). **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล และพร พิมพ์วรรณธากุล. (2546). **ฮิด-คอง-คะลำ**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอริยานุวัตร. (2519). **วรรณคดีอีสานเรื่องกาฬะเกษ**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- ลัดดา ปานุทัย. (2520). **การวิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วสิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : เม็ดทราย.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). (2539). **มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- สุนทร ณ รังสี (2549). **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2537). **โลกทัศน์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม : อภิชิตการพิมพ์.

10. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลงได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ช่วยเหลือในครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการศึกษาด้านพุทธศาสนาและปรัชญา ในระดับปริญญาโทและระดับอื่นๆ ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาสาธิต สุภระเมธี, ดร. ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำปรึกษาด้านเนื้อหาเชิงวิชาการ ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร์ ขอกราบขอบพระคุณ ประธานสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา และขอขอบคุณคณาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทุกท่าน เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย รวมถึงคณาจารย์

เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่เมตตาแนะนำให้ความรู้ ให้กำลังใจ ตลอดจนตรวจแก้ไข รูปแบบงานวิจัยจนเสร็จลงด้วยดี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดทุกท่าน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาค้นคว้าและขอขอบพระคุณเพื่อนพระนักศึกษาและนักศึกษาทุกท่าน ที่เป็นกำลังใจ จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

หากคุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยเล่มนี้พึงมีแล้วไซ้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาคุณพระรัตนตรัย พระคุณของบิดา-มารดา ครู-อาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง และขอแผ่คุณความดีนี้ให้แก่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนามในโลกนี้ พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวรในทุกภพทุกชาติด้วยเทอญ